

731 SA

Áætlun SA um afnám gjaldeyrishafta *Alþingi*

Erindi nr. P 140/2014

komudagur 2. 5. 2012

Óásættanleg gjaldeyrishöft

Afnám gjaldeyrishafta er brýnasta viðfangsefnið í atvinnumálum Íslendinga. Gjaldyrishöftin voru sett á með lögum 134/2008 en Seðlabankinn hafði þegar þann 10. október 2008 sent frá sér tilmæli um tímabundna temprun á útlæði gjaldeyris. Síðan hafa höftin verið ýmist hert eða framlengd, nú síðast með lögum 17/2012, þar sem m.a. þrotabú gömlu bankanna voru færð undir lögin. Þá er nýtt frumvarp (mál 731/2012) til umfjöllunar í Alþingi þar sem heimildir eru rýmkaðar en refsingar þyngdar.

Gjaldyrishöftunum er ætlað að verja gengi krónunnar þar sem óttast er að erlendir eigendur peningalegra eigna í íslenskum krónum vilji skipta þeim í stórum stíl á stuttum tíma fyrir erlenda gjaldmiðla. Gjaldyrishöftin hafa í raun þverfug áhrif þegar til lengri tíma er lítið. Þau skapa stöðugan þrýsting til lækkunar á gengi krónunnar vegna þeirrar takmörkunar á framboði gjaldeyris sem þau valda. Þannig skipta markaðsaðilar helst ekki erlendum gjaldmiðlum fyrir krónur nema til að greiða innlendan kostnað og afborganir af lánum eða til að kaupa eignir. Afrakstur íslenskra fyrirtækja í viðskiptum við erlenda aðila safnast smám saman fyrir í eignum í erlendum gjaldmiðlum og almenningur leitar allra leiða til að kaupa og safna gjaldyri vegna ótta við gengisfall krónunnar. Þá fjölgar stöðugt krónueignum erlendra aðila vegna ávöxtunar á innlendum fjármagnsmarkaði.

Gjaldyrishöftin og framkvæmd þeirra skapa margvísleg vandamál í atvinnulífinu. Aðgangur íslenskra fyrirtækja að erlendu fjármagni er takmarkaður. Aðilar sem koma með fjármagn inn í landið eftir undanþáguleiðum Seðlabankans fá ákveðið forskot umfram innlenda aðila í samkeppni á markaðnum. Framkvæmd gjaldyrishaftanna þróast óhjákvæmilega í handstýrt kerfi mismununar og geðþóttaákvæðana. Höftin skapa vantraust á íslensku atvinnulífi og stjórnvöldum, fæla erlenda fjárfesta frá landinu og takmarka vöxt innlendra fyrirtækja, m.a. á erlendum mörkuðum. Mesta tjón haftanna er því flestum hulið því það felst í fjárfestingum og vexti sem fara forgörðum. Þá veldur stöðug gengislækkun af völdum haftanna og meðfylgjandi verðbólga og launahækkunir því að samkeppnisstaða íslenskra fyrirtækja verður afleit.

Höftin þarf stöðugt að herða þar sem krónan er sniðgengin af markaðsaðilum og gengi hennar lækkar stöðugt. Síðasta herðing haftanna fólst í því að erlendum aðilum var ekki lengur heimilt að skipta innlendum verðbótatekjum í erlenda gjaldmiðla. Næstu skref verða hugsanlega að takmarka möguleika á að skipta vaxtatekjum og koma á skiptiskyldu útflytjenda á tekjur í erlendum gjaldmiðlum, sem þeir mega nú geyma á gjaldyrisreikningum í íslenskum bönkum.

Núverandi áætlun Seðlabankans gengur út frá afnámi haftanna í ótímasettum og varfærnnum skrefum og með það að markmiði að afstýra falli krónunnar við afnám þeirra. Þessi áætlun er ótrúverðug og mun ekki skila tilætluðum árangri. Um það vitnar reynslan af gjaldyrisútboðum bankans og fjárfestingarleiðinni. Þær fjárhæðir sem þar um ræðir eru aðeins lítið brot af þeim vanda sem til úrlausnar er.

2. Ríkissjóður gefi út skuldabréf í erlendum gjaldmiðlum til 10 – 20 ára sem verði skráð á skuldabréfamörkuðum og bjóði þau erlendum eigendum ríkisskuldabréfa í krónum. Miðað er við að íslensku ríkisskuldabréfin fái með fyrrgreindum afslætti og 2% - 5% veltuskattur verði lagður á viðskiptin.
3. Bönkunum verði heimilt að breyta innstæðum erlendra aðila í bundnar innstæður í erlendum gjaldmiðlum til 5 – 10 ára eða í skuldabréf í erlendum gjaldmiðlum til sambærilegs tíma með tilteknum afslætti af krónuinnstæðunum. Þessi viðskipti verði skattlögð með 2% - 5% veltuskatti.
4. Leitað verði samninga við slitastjórnir um að bú gömlu bankanna selji 75% af eignarhlutum sínum í nýju bönkunum gegn greiðslu í erlendum gjaldmiðlum.
5. Samningar verði gerðir milli stjórnvalda og lífeyrissjóða um að þeir fari sér hægt fyrst um sinn í fjárfestingum erlendis eða þar til traust jafnvægi hefur náðst á gjaldeyrismarkaði.
6. Eftir að frjálss gjaldeyrisviðskipti verða heimil á nýjan leik verði lagður á tímabundinn útgönguskattur á gjaldeyriskaup erlendra eigenda ríkistryggðra skuldabréfa og innstæðna sem nemi a.m.k. þeim hlutfallslega mun sem verður á skráðu gengi krónunnar og aflandsgengi hennar, til þess að tempra útfærði gjaldeyris. Hversu hár skatturinn þarf að vera og hve sá tími verður langur fer eftir því hversu vel tekst til að ná jafnvægi á gjaldeyrismarkaði. Ef vel tekst til er skatturinn óþarfur með öllu.

Mótvægisaðgerðir

Skuldug heimili verði varin gegn hækkun á greiðslum verðbóta af verðtryggðum lánunum með sérstökum vaxtabótum sem fjármagnaðar verða með fyrrgreindum veltuskatti. („Sérstakar vaxtabætur vegna verðbólguþess af völdum tímabundinnar gengislækkunar í tengslum við afnám gjaldeyrishafta“). Vaxtabæturnar verði ákveðnar á grundvelli tekna og nettóeigna með svipuðum hætti og í vaxtabótakerfinu. Þau heimili sem verst eru sett ættu að geta fengið fullt framlag vegna hækkunar á greiðslum verðbóta og vaxta umfram tiltekna viðmiðun sem byggir á þeirri verðbólgu sem hvort eð er má gera ráð fyrir. Aðgerðin yrði í fyrstu umferð byggð á skattframtölum síðastliðins árs og lokauppgjör færri fram grundvelli skattframtals líðandi árs í ljósi hækkunar verðlags og launa.